25 november 2012

Öppet brev till universitetsdirektör Bengt Norrving Karolinska Institutet

Hur kunde KI tillåta Göran Isacsson att förstöra ovälkomna forskningsdata om antidepressiva medel och självmord?

Bäste Bengt,

Nu har vi kommit till slutet av rättsprocessen om Göran Isacssons forskningsdata om antidepressiva medel och självmord. Vi vet att de korrigerade ovälkomna uppgifterna inte finns i någon handling på Karolinska Institutet – att de förstörts och inte tillförts forskningsmaterialet.

Min fråga till dig: Hur kunde Karolinska Institutets ledning tillåta att Göran Isacsson underlät att publicera de avgörande rätta uppgifterna och framförallt, hur kunde KI tillåta att Isacsson förstörde uppgifterna?

Som du nog vet är historien i korthet som följer:

Psykiatrikern och forskaren Göran Isacssons sju sidor långa artikel ”Antidepressant medication prevents suicide in depression” från 2010, drogs in av tidskriften *Acta Psychiatrica Scandinavica* i mars i år. I en minimal notis i tidskriften fick vi veta att ”forskarna upptäckt en felkodning i en databas”.

Det väckte mitt intresse. Vad var det som var fel och framförallt, vilka var de *faktiska*, de *rätta* uppgifterna i studien? Om vi på sju hela sidor fått veta något som visat sig vara fel, varför fick vi inte nu veta vad som var *rätt*?

Det var onekligen lite viktigt också med tanke på att Isacssons studie – liksom alla andra han producerat – i media framställts som en enda stor hyllning till antidepressiva medel. DN lät till exempel i september 2010 läsarna veta följande om de nya rönen: ”Antidepressiva medel förebygger självmord”, där Isacsson fick lovorda sin forskning och säga: ”många blir provocerade av att höra att depression är en dödlig sjukdom och att självmord kan förebyggas med läkemedel. Därför är det viktigt att visa att antidepressiva läkemedel verkligen förebygger självmord.”

Jag fick tillgång till ett *e-postmeddelande* från Isacsson till redaktören för *Acta Psychiatrica Scandinavica.* Det visade att en av Isacssons medforskare kommit på att den *helt avgörande uppgiften* – den som Isacssons sjusidiga artikel var uppbyggd runt, var fullständigt felaktig. Och *uppgiften gällde i hur stor andel i en grupp på 1077 personer man funnit antidepressiva medel i blodet vid rättsmedicinsk undersökning efter självmord.* Gruppen bestod av de personer som varit intagna för psykiatrisk vård med diagnosen depression. Hela den sjusidiga artikeln och slutsatsen, byggde på ”fyndet” att denna grupp hade mycket *lägre* förekomst av antidepressiva i blodet vid rättsmedicinsk undersökning än andra grupper.

Och fyndet, som Isacssons artikel handlade om, var att **15,2 % av denna grupp på 1077 personer hade mätbara mängder av antidepressiva i blodet vid tidpunkten för självmordet**. Isacsson *antog* att en mycket större andel av patienterna som varit intagna för psykiatrisk vård på grund av depression måste ha fått antidepressiva. Han ansåg att denna låga procentsats (15,2 %), av antidepressiva vid självmord, visade att det främst var de patienter som inte fått antidepressiva medel som begick självmord. Alltså att antidepressiva skyddade mot självmord (trots allt som framkommit i de samlade kliniska studierna om att dessa preparat framkallar självmordsbeteende och inte har någon egentlig positiv kemisk effekt).

Men i *e-postmeddelandet* till redaktören säger nu Isacsson att den rätta uppgiften (som han fått av medforskaren Fotis Papadopoulos) för andelen antidepressiva medel är **”c 50 %” (!!)**

Den *rätta* uppgiften *hade* alltså tagits fram, men angavs här bara slarvigt till **”c 50 %”** – att jämföra med den till tiondelen exakta tidigare uppgiften på 15,2 %. Dessutom återfanns den här viktiga uppgiften i ett *e-postmeddelande,* som vi vet kommer att gallras bort efter några månader.

Och så startar då processen – som nu visat sig bli fem månader lång – att få Göran Isacsson och Karolinska Institutet att lämna ut den exakta och helt avgörande forskningsuppgiften om hur stor andel i denna grupp som i själva verket hade antidepressiva medel i blodet vid rättsmedicinsk undersökning.

Jag begär i juni av KI, med stöd av offentlighetsprincipen, att få tillgång till ”de upprättade handlingarna i detta forskningsmaterial som anger *de exakta rätta sifferuppgifterna*, i de fall där man tidigare angett falska sådana”, de handlingar som anger *den rätta* procentandelen antidepressiva medel för dem ”som begått självmord och som tidigare vårdats på psykiatrisk klinik för depression”. Jag ville också utfå eventuella andra korrigeringar som gjorts från det att artikeln publicerades. Det klargjordes i min begäran: ”**Det ska också noggrant påpekas att jag inte på något sätt begärt att utfå handlingar som ’kan hänföras till den enskilde’.”** Jag ville med andra ord inte utfå något som kunde vara känsligt ur sekretessynpunkt.

Jag avslutade min begäran med att skriva:

> ”Jag vill avslutningsvis säga att det är ett ***oeftergivligt krav*** – per den ansökan till etikprövningsnämnden som gjordes – att korrigerade data nu kan återfinnas i forskningsmaterialet. Göran Isacsson och andra inblandade forskare har (mig veterligt) inte publicerat de korrekta korrigerade uppgifterna någonstans. Det *enda* ställe i vilket de *ungefärligen* rätta uppgifterna kan återfinnas är i ett utgående e-postmeddelande från Isacsson till medförfattare. Vilket innebär att när Karolinska Institutet gallrar sin e-post enligt fastställda rutiner, kommer denna avgörande korrigerade uppgift att vara försvunnen ur Karolinska Institutets handlingar för alltid. Vilket i sin tur innebär att när andra forskare kan vilja granska Isacssons forskning kommer de enbart att hitta de falska – nu publicerade – uppgifterna. Det skulle utan tvivel kunna karakteriseras som ett allvarligt forskningsfusk att inte se till att de nu kända, för forskningsresultatet helt avgörande uppgifterna tillfördes forskningsmaterialet. Min begäran grundas på det självklara antagandet att alla korrigerade uppgifter nu tillförts forskningsmaterialet och finns tillgängliga för granskning.”

Den 11 juli svarar tf universitetsdirektör Karin Jakobsson på min begäran (ärendet berett av jurist Josephine Wilson). Det framgår att man förstått min begäran på riktigt sätt, när man skriver: ”Begäran omfattar upprättade handlingar i forskningsstudien som anger de exakta sifferuppgifterna och procentandelen antidepressiva medel för den som begått självmord och som tidigare vårdats på psykiatrisk klinik för depression. Därutöver … övriga handlingar som upprättats med anledning av artikeln och i vilka korrigeringar gjorts från det att artikeln publicerades.”

Och beslutet?

Jo, makabert nog så ***hemligstämplas dessa uppgifter i sin helhet.*** Man säger att det rör sig om ”forskning om enskildas förhållanden hänförliga till enskilda” som inte kan lämnas ut, och att ”övriga handlingar som begäran omfattar [som alltså rörde sig om eventuella handlingar om övriga korrigeringar] finns inte upprättade och kan således inte lämnas ut”.

Men som klart framgår ville jag bara utfå **den exakta rätta och korrigerade procentuppgiften antidepressiva medel för gruppen på 1077 personer**, med alla i handlingen eventuella uppgifter av känslig natur strukna. Det var alltså fullständigt *omöjligt* att sekretessbelägga den av Isacsson framtagna korrigerade exakta procentsatsen. Ändå gjordes det.

Min överklagan den 17 juli får inte KI att ändra sig. Tf universitetsdirektör Marie Tell säger i sitt beslut den 31 juli att ”de begärda handlingarna ingående i forskningsstudien innehåller känsliga uppgifter avseende enskildas personliga förhållanden varför Karolinska Institutet anser att uppgifterna omfattas av sekretess”. Ändå hade jag i min överklagan övertydligt förklarat: ”För den händelse *någon annan typ av sekretessbelagd uppgift* skulle finnas i de upprättade handlingarna där denna rätta procentandel anges, är jag fullt nöjd med att dessa uppgifter stryks. Jag vill, om så är fallet, enbart tillställas den del av handlingen där den exakta rätta procentandelen anges.”

Som alla förstår är det fullständigt makabert att hänvisa till ”enskildas personliga förhållanden” när jag enbart vill utfå den exakta korrigerade procentsatsen!

Men ärendet bjuder på än mer häpnadsväckande detaljer.

För i yttrandet till Kammarrätten i Stockholm förklarar tf universitetsdirektör Per Bengtsson att ”den efterfrågade uppgiften går att få fram genom sammanställning och statistisk bearbetning och analys av uppgifterna i de handlingar som skickats in till kammarrätten”. *Men,* säger han samtidigt, **”uppgift om ’den rätta procentandelen’ fanns inte i någon annan handling än i de inskickade handlingarna *vid tidpunkten för klagandes begäran”*** (kursivt här].

Den korrigerade uppgift som Göran Isacsson och Fotis Papadopoulos tog fram, (som av Isacsson slarvigt angavs till ”c 50 %”) ***fanns plötsligt inte längre.*** Vilket är än mer sensationellt med tanke på att KI i sina tidigare beslut om saken hävdat att denna procentuppgift var *hemligstämplad* och rörde ”enskildas personliga förhållanden”.

Men KI:s yttrande till rätten innehåller än mer sensationella uppgifter.

Här får vi till slut veta det som jag i flera månader försökt att ta reda på: **den exakta rätta och korrigerade procentuppgiften antidepressiva medel för den aktuella gruppen.**

KI skriver i yttrandet den 6 september:

> **”sådan uppgift har dock nu tagits fram … Resultatet visar att ’den rätta procentandelen’ är 56, dvs. av de personer som vårdats för depression inom sluten psykiatrisk vård under de sista fem åren före suicid hade 56 % antidepressiva läkemedel i blodet då de begick suicid.”**

En sju sidor lång artikel av Isacsson, med stor genomslagskraft i media, där läkare och allmänhet får budskapet om att antidepressiva medel skyddar mot självmord – en artikel som *helt och hållet* bygger på Isacssons felaktiga ”fynd” att bara 15,2 procent i den aktuella gruppen haft antidepressiva medel i blodet vid rättsmedicinsk undersökning.

Och så den *rätta* uppgiften, som helt kullkastar Göran Isacssons resonemang i den aktuella artikeln, ”publicerad” i ett yttrande till Kammarrätten i Stockholm, som ingen läkare, ingen patient och ingen annan forskare skulle komma att läsa.

Men dock, uppgiften fanns nu framtagen – igen!

Så om uppgiften nu fanns framtagen igen så fanns den rimligtvis nu, till sist, i en upprättad handling i det aktuella forskningsmaterialet på Karolinska Institutet. Och nu kunde en begäran om dess utlämnande naturligtvis inte längre avvisas med bisarra argument om sekretess.

Så jag vände mig än en gång till Karolinska Institutet och skrev bland annat:

> ”Jag vill utfå en handling (med alla eventuella känsliga uppgifter strukna) i vilken den korrigerade faktauppgiften (56 %) finns angiven, och som är den handling som tillförts det aktuella forskningsmaterialet.
>
> I all ’etisk seriös forskning’ [en formulering som Isacsson använt] ingår att andra kvalificerade forskare ska kunna granska forskningsmaterialet. Det är anse som ’oredlighet i forskning’ att inte tydligt korrigera felaktiga uppgifter och att inte tillföra de korrigerade uppgifterna till forskningsmaterialet. I nuläget har KI, för Göran Isacssons av etikprövningsnämnden godkända forskning - där det mycket tydligt i ansökan till nämnden finns paragrafer om att publicera resultaten av forskningen - enbart angett den avgörande korrigerade faktauppgiften (56 %) *i ett yttrande till rätten och i ett e-postmeddelande* (som låg till grund för detta yttrande).
> Utifrån det ovanstående är mitt antagande att denna faktauppgift finns i en handling som tillförts forskningsmaterialet. Jag vill utfå *denna* handling (med alla eventuella känsliga uppgifter uteslutna).”

Och så kommer vi till slutet av denna historia när KI genom sina jurister och med ett utlåtande av Göran Isacsson, den 23 november berättar:

> **”Jag har nu fått besked från Göran Isacsson att någon handling utvisande den korrigerade faktauppgiften 56 % inte finns upprättad vid Karolinska Institutet … Uppgiften togs fram m a a kammarrättens anmodan och finns inte sparad i någon handling. Då begärda handlingar inte finns hos Karolinska Institutet kan de inte lämnas ut.”**

Den korrigerade uppgiften som togs fram, och som var anledningen till att artikeln drogs in och som senare ”försvann” och aldrig funnits, som togs fram igen inför yttrandet till kammarrätten, finns nu inte ”sparad i någon handling” på Karolinska Institutet.

Det är fantastiskt!

Min fråga blir alltså: Hur kunde Karolinska Institutets ledning tillåta att Göran Isacsson underlät att publicera de avgörande rätta uppgifterna och framförallt, hur kunde KI tillåta att Isacsson förstörde uppgifterna?

Janne Larsson
skribent
janne.olov.larsson@telia.com